

**παρατηρώ
και
δημιουργώ**

**Εικαστικά
Ε΄ & Στ΄ τάξη
Δημοτικού**

Τετράδιο Εργασιών

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Απόστολος Ν. Μαγουλιώτης , <i>Εικαστικός, Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας</i> Αθανάσιος Τσιπλητάρης , <i>Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών</i>
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Βάος Αντώνιος , <i>Εικαστικός, Λέκτορας Πανεπιστημίου Πάτρας</i> Λαζάρου Σωτηρία , <i>Εικαστικός, Σύμβουλος Β/θμιας Εκπαίδευσης</i> Ταντάλου Ελένη , <i>Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπαίδευσης</i>
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Χαρά Οικονομοπούλου , <i>Φιλολόγος</i>
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Γιώργος Σιγάλας , <i>Σύμβουλος Καλλιτεχνικών Μαθημάτων του Π.Ι.</i>
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Μπούντα Ελένη , <i>Δασκάλα, Διδάκτωρ Ιστορίας</i>
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Νίκος Κληρονόμος , <i>Ζωγράφος</i>
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ACCESS ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.

Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

Πράξη με τίτλο

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Γ. Βλάχος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.

Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Γεώργιος Τύπας

Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Γεώργιος Οικονόμου

Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΜΑΚΕΤΑΣ,
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΑΛΛΑΓΩΝ ΒΑΣΕΙ ΥΠΟΔΕΙΞΕΩΝ

ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ,

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ:

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ / Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για τη ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Απόστολος Ν. Μαγουλιώτης

Αθανάσιος Τσιπλητάρης

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ Α.Ε.

**παρατηρώ
και
δημιουργώ**

**Εικαστικά
Ε΄ & Στ΄ τάξη
Δημοτικού**

Τετράδιο Εργασιών

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Λίγα λόγια για το Τετράδιο Εργασιών και Ασκήσεων 6

A. ΑΠΛΑ ΥΛΙΚΑ & ΜΟΡΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Χρώμα.....	8
2. Χαρτιά - Χαρτόνια - Ξύλα	10
3. Ψηφίδες - Ψηφιδωτά.....	12
4. Σύρμα.....	14
5. Πηλός.....	16
6. Σύνθεση	18

B. Ο ΚΟΣΜΟΣ ΜΑΣ

1. Ψάρια.....	20
2. Έντομα	22
3. Περιβάλλον	23
4. Διατροφικές συνήθειες.....	24

Γ. ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

1. Γελοιογραφία - Γελοιογράφος.....	26
2. Κόμικς - Σχεδιαστής.....	27
3. Γράμματα - Σχεδιαστής.....	28
4. Μακέτα - Αρχιτέκτονας - Μακετίστας	30
5. Φωτογραφία - Φωτογράφος	34

Δ. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

1. Ρεαλισμός.....	36
2. Ιμπρεσιονισμός	38
3. Εξπρεσιονισμός	40
4. Αφαίρεση	42
5. Ποπ-Αρτ	45
6. Μουσείο.....	46

Φύλλο Εργασίας 47

Λίγα λόγια για το Τετράδιο Εργασιών

Το Τετράδιο Εργασιών που κρατάτε στα χέρια σας έρχεται να συμπληρώσει κάποιες ενότητες του Βιβλίου του μαθητή. Ολοκληρώνοντας τη συζήτηση κάποιων ενοτήτων σας προτρέπουμε να σχεδιάσετε, να ζωγραφίσετε, να αντιστοιχίσετε εικόνες, να συγκεντρώσετε φωτογραφικό υλικό και να το κολλήσετε στις προβλεπόμενες γι' αυτό τον σκοπό λευκές σελίδες. Οι ασκήσεις στο Τετράδιο Εργασιών μπορεί να αποτελούν το πρώτο στάδιο για τη δημιουργία και άλλοτε παιχνίδια εμπέδωσης όσων συζητήθηκαν στις ενότητες. Σε καμιά περίπτωση όμως δεν πρέπει να αποτελέσουν τη μοναδική ενασχόλησή σας με την εικαστική δημιουργία.

Για τη δημιουργία των έργων σας θα χρειαστείτε μολύβια, λαδοπαστέλ, μαρκαδόρους, ξυλο-μπογιές και διάφορα άλλα υλικά που είναι απαραίτητα για να εφαρμόσετε τις τεχνικές που προτείνονται στο βιβλίο του μαθητή.

Ελπίζουμε οι ασκήσεις του Τετραδίου Εργασιών να σας φανούν ενδιαφέρουσες και ευχάριστες.

A

ΑΠΛΑ ΥΛΙΚΑ & ΜΟΡΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Χρώμα

α. Ενότητα

1. Τα χρώματα των συναισθημάτων

- ▶ Με ποια χρώματα θα ζωγραφίζατε τις παρακάτω καταστάσεις;
Αντιστοιχίστε τις λέξεις με τα χρώματα που νομίζετε πως τις εκφράζουν καλύτερα.

Ζέστη		Δροσιά
Μέρα		Νύχτα
Θόρυβος		Ηρεμία
Υγεία		Αρρώστια
		
		

2. Η θερμοκρασία των χρωμάτων

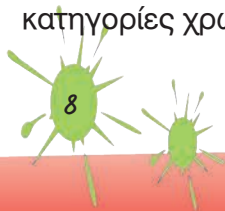
Τα τρία πρώτα χρώματα μας θυμίζουν τα χρώματα του ήλιου και της φωτιάς και λέγονται **θερμά** χρώματα. Τα τρία επόμενα μας θυμίζουν το νερό στη φύση και λέγονται **ψυχρά** χρώματα.

- ▶ Με ποια κατηγορία χρωμάτων ενώσατε τις λέξεις που βρίσκονται δεξιά των χρωμάτων και με ποια κατηγορία τις λέξεις που βρίσκονται αριστερά τους;
Να δικαιολογήσετε τις επιλογές σας στην παραπάνω άσκηση.

3. Σειρές έργων στο μπλοκ

Οι καλλιτέχνες συνηθίζουν να δημιουργούν σειρές έργων με το ίδιο θέμα αλλάζοντας τα χρώματα της σύνθεσης κάθε φορά, ώστε να πετύχουν να αποδώσουν διαφορετικές διαθέσεις ή συναισθήματα. Να σχεδιάσετε στο μπλοκ σε δύο σελίδες **το ίδιο απλό θέμα** (π.χ. ένα τοπίο) και να το χρωματίσετε στην **α' σελίδα** μόνο με **θερμά** χρώματα και στη **β'** μόνο με **ψυχρά**.

Στο τέλος να τα **συγκρίνετε** ως προς τα διαφορετικά συναισθήματα που προκαλούν οι διαφορετικές κατηγορίες χρωμάτων.

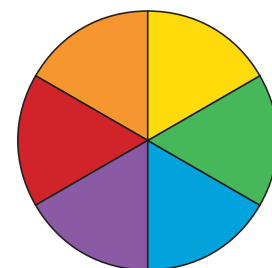

β. Ενότητα

1. Θερμά και ψυχρά

- Θα μπορούσαμε να κόψουμε τον χρωματικό κύκλο σε δύο μέρη, για να ξεχωρίσουμε τα θερμά από τα ψυχρά χρώματα. Τραβήξτε μια γραμμή με το μολύβι σας, για να ξεχωρίσετε τις δυο ομάδες χρωμάτων.

1

2

Τα θερμά χρώματα φαίνεται να πλησιάζουν προς τον θεατή, ενώ τα ψυχρά έχουν το αντίθετο αποτέλεσμα· φαίνεται να υποχωρούν μακριά από τον θεατή, προς το βάθος της σκηνής. Διαπιστώστε το, κοιτώντας την εικόνα 2.

- Ποιοι καλλιτέχνες αυτής της ενότητας, εκμεταλλευόμενοι αυτή την ιδιότητα των χρωμάτων, χρησιμοποίησαν θερμά και ψυχρά χρώματα στο έργο τους; Πού τοποθέτησαν τα ψυχρά; Γιατί; Πού τοποθέτησαν τα θερμά; Γιατί; Τι πέτυχαν να αποδώσουν με τη χρήση θερμών και ψυχρών χρωμάτων;

2. Θερμά πάνω στα ψυχρά

Να σχεδιάσετε στο μπλοκ όποιο θέμα θέλετε και να το χρωματίσετε με θερμά και ψυχρά χρώματα. Εκμεταλλευτείτε τη θερμοκρασία των χρωμάτων, για να δείξετε συναισθήματα, αλλά και να αποδώσετε στο έργο σας την ένταση ή το βάθος της σκηνής.

3. Μάντεψε τι νιώθω

Διπλώστε ένα χαρτί A4 σε 6 μέρη, κόψτε και γράψτε σε κάθε κομμάτι χαρτιού ένα συναίσθημα, όπως βλέπετε δίπλα. Σχεδιάστε στην πίσω πλευρά ένα ανθρωπάκι ή ένα πρόσωπο και χρωματίστε με τα κατάλληλα χρώματα που να δείχνουν τη διάθεση που γράψατε.

Χαρούμενο	Λυπημένο	Έκπληκτο
Θυμωμένο	Ήρεμο	Σκεπτικό

Δείξτε τα ζωγραφισμένα ανθρωπάκια στα άλλα μέλη της ομάδας σας και ζητήστε να μαντέψουν ποια διάθεση ή συναίσθημα ζωγραφίσατε.

2. Χαρτιά – Χαρτόνια – Ξύλα

α. Ενότητα

Πληροφορίες για το ξύλο και το χαρτί

Το **ξύλο** μπορεί να επεξεργαστεί και να γίνει σκόνη για πολτό, να κοπεί σε λεπτά ξυλαράκια (π.χ. οδοντογλυφίδες), σε φύλλα και όγκους. Επίσης σκαλίζεται, καρφώνεται, κολλιέται, για να χρησιμοποιηθεί ως υλικό, με το οποίο θα κάνουμε τις κατασκευές μας.

Το **χαρτί** έχει ως πρώτη ύλη το ξύλο και επεξεργαζόμενο με άλλα υλικά δίνει διάφορες ποιότητες.

1. Είδη χαρτιού (Στο σχολείο ή στο σπίτι)

Να γράψετε ποια **είδη χαρτιών** γνωρίζετε και πώς θα τα αξιοποιήσετε.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Το ξύλο και τα εργαλεία του (Στο σχολείο ή στο σπίτι)

Να γράψετε σε ποιες μορφές συναντάμε τα ξύλα και πώς μπορούμε να τα αξιοποιήσουμε.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Συζητήστε μεταξύ σας τι υλικά (χαρτιά ή χαρτόνια ή ξύλα) θα φέρετε στα επόμενα μαθήματα, για να πειραματιστείτε και να δημιουργήσετε εικαστικά έργα.

Πληροφορίες κατασκευών

- ▶ Να παρατηρήσετε όλες τις εικόνες και να σκεφθείτε για ποια κατασκευή έγιναν αυτές οι προεργασίες.

1

2

- ▶ Τα παιδιά χρησιμοποιούν **ακρυλική κόλλα** και χαρτοταινίες. Πού βάζουν κόλλα και πού χαρτοταινία; Ποια διαδικασία ακολούθησαν, για να συνθέσουν το ογκώδες έργο;

3

4

5

Στην εικόνα 3 το παιδί χειρίζεται το **πριόνι**, για να κόψει τα ξύλα που θα χρησιμοποιηθούν ως άξονες στις ρόδες του έργου τους.

3. Ψηφίδες – Ψηφιδωτά

α. Ενότητα

1. Τρόποι ψηφοθέτησης

- ▶ Από ποια ψηφιδωτά έργα προέρχονται οι παρακάτω φωτογραφίες;
- ▶ Να μελετήσετε τον τρόπο με τον οποίο τοποθετήθηκε η μία ψηφίδα δίπλα στην άλλη.
- ▶ Πόσους διαφορετικούς τρόπους ανακαλύψατε;

1.....

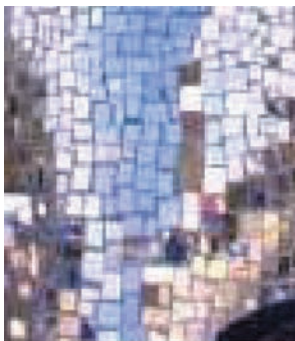
2.....

3.....

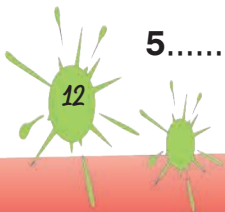
4.....

5.....

6.....

α. Ενότητα

2. Σχεδίαση ψηφιδωτών έργων

Θα μπορούσαμε να κατασκευάσουμε ένα μικρού μεγέθους ψηφιδωτό κολλώντας κατευθείαν τις ψηφίδες πάνω στη βάση. Όλοι οι ψηφοθέτες όμως γνωρίζουν ότι, για να κατασκευάσουν ένα αξιόλογο ψηφιδωτό και να αποφύγουν λάθη που δύσκολα διορθώνονται, πρέπει να **σχεδιάσουν πρώτα** με μολύβι το θέμα τους στο χαρτί και να το **χρωματίσουν** στα χρώματα των ψηφίδων που θα χρησιμοποιήσουν.

Με μολύβι να **σχεδιάσετε** στο ατομικό σας μπλοκ μια **απλή μορφή**. Να **χρωματίσετε** τη **μορφή** και το **φόντο** στο έργο σας.

Με το **μολύβι** σας να **γεμίσετε** το έργο σας με τα **σχήματα των ψηφίδων** που θα αποφασίζατε να χρησιμοποιήσετε (κύκλους, τετράγωνα, κ.λπ.), αν κολλούσατε πραγματικές ψηφίδες.

3. Το μέσα και τα έξω της μορφής

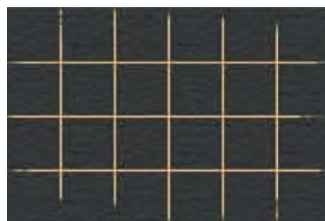
Με ποιόν τρόπο θα τοποθετήσετε τις ψηφίδες **μέσα** και **έξω** από τη μορφή;

Θα χρησιμοποιήσετε:

- ακανόνιστες ψηφίδες με τυχαία τοποθέτηση; (σχήμα α)
- τετράγωνα ή ορθογώνιες ψηφίδες με κανονική τοποθέτηση (σαν σκακιέρα); (σχήμα β)
- τετράγωνα ή ορθογώνιες ψηφίδες τοποθετημένες όπως στο χτίσιμο των τούβλων; (σχήμα γ)
- ψηφίδες που ακολουθούν το περίγραμμα της μορφής; (σχήμα δ)
- συνδυασμό κάποιων από τους παραπάνω τρόπους ψηφοθέτησης (π.χ. γ' και δ' τρόπο); (σχήμα ε)

α

β

γ

δ

ε

Πειραματιστείτε δοκιμάζοντας διάφορους τρόπους και επιλέξτε τον τρόπο ψηφοθέτησης που ταιριάζει καλύτερα στο θέμα σας.

Χρωματίστε με ξυλομπογιές το σχέδιο που επιλέξατε.

4. Σύρμα

α. Ενότητα

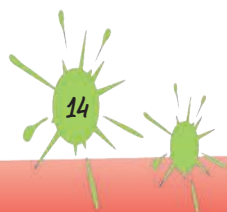
1.1. Παραμύθι

Ήταν κάποτε μια οικογένεια που είχε δύο παιδιά και ένα γατάκι. Μια μέρα η μητέρα αποφάσισε να πλέξει πουλόβερ για τα παιδιά της. Κάθισε και σκεφτόταν τι σχέδια θα βάλει στο πουλόβερ. Δεν της ερχόταν καμιά καλή ιδέα, όταν... το γατάκι του σπιτιού πήδηξε στον καναπέ και έριξε το καλάθι με τα κουβάρια στο πάτωμα. Αυτά άρχισαν να ξετυλίγονται και να κυλάνε μέσα στο δωμάτιο. Το γατάκι χαρούμενο έτρεχε πίσω από τα κουβάρια και η μαμά αγριεμένη πίσω από το γατάκι. Όταν κατάφερε να το πιάσει, κι ενώ ετοιμαζόταν να το μαλώσει, κοίταξε γύρω της και τι νομίζετε πως είδε; Στο πάτωμα είχε σχηματιστεί ένα καταπληκτικό σχέδιο!.....

Η συνέχεια του παραμυθιού και το σχέδιο του πουλόβερ βρίσκονται στα χέρια σου.

1.2. Σχέδιο με τη φαντασία

Αφήστε το χέρι σας να ξετυλίξει το *κουβάρι της φαντασίας* σας και με τα μολύβια ή τους μαρκαδόρους φέρετε πολλές γραμμές, για να σχεδιάσετε τα πουλόβερ σας ή μορφές ζώων ή μορφές ανθρώπων ή μορφές αντικειμένων κ.ά.

1. Μονοκονδυλιές

Εκτός από τον Κάλντερ και τον Γυπαράκη, υπάρχουν και άλλοι καλλιτέχνες που σχεδιάζουν και δημιουργούν έργα με γραμμές – σύρμα. Ο Πάμπλο Πικάσο σχεδίαζε με μονοκονδυλιές – δηλαδή έκανε σχέδια – μορφές μόνο με μια συνεχόμενη γραμμή. Το μολύβι το ακουμπούσε πάνω στο χαρτί και το σήκωνε όταν τελείωνε το σχέδιό του.

Π. Πικάσο, Μονοκονδυλιές

2. Οι δικές σας μονοκονδυλιές

Μπορείτε να κάνετε τις δικές σας μονοκονδυλιές. Δηλαδή, με μια συνεχόμενη γραμμή σχεδιάστε ένα λουλούδι ή γράψτε τα ονόματά σας ή σχεδιάστε ένα πουλί ή ένα ζώο, ένα πρόσωπο, μια ολόκληρη παράσταση κ.ά.

3. Αυτά που σχεδιάσατε, μπορείτε να τα κάνετε και σε κατασκευές με συνεχόμενο σύρμα.

5. Πηλός

α. Ενότητα

1. Πήλινα αντικείμενα καθημερινής χρήσης

- ▶ Ποια αντικείμενα καθημερινής χρήσης είναι πήλινα; Αναζητήστε τα γύρω σας!

2. Φόρμες αγγείων

- ▶ Στην ενότητα υπάρχουν αγγεία με διαφορετικές φόρμες. Διαλέξτε και σχεδιάστε με το μολύβι τρεις φόρμες αγγείων.

3. Απλός τρόπος αναλυτικής μεθόδου

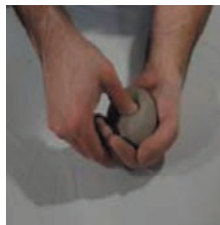
- ▶ Παρατηρήστε τις κινήσεις των δαχτύλων για τη δημιουργία ενός απλού αγγείου με την αναλυτική μέθοδο.

1

Με τον **αντίχειρα πιέζουμε** στο κέντρο της μπάλας.

2

Περιστρέφοντας την μπάλα, τραβάμε και με τους δυο αντίχειρες τα τοιχώματα, για ν' ανοίξουν.

3

Πιέζουμε ελαφρά πάνω στο τραπέζι, για να γίνει επίπεδη η βάση.

Δεν έχει σημασία πόσο συμμετρικά στρογγυλή είναι η φόρμα του έργου σας. Σημασία έχει να είναι τα τοιχώματα ίσου πάχους σε όλο το έργο. Αυτό αποτελεί το πρώτο κριτήριο αξιολόγησης κάθε πήλινου αντικειμένου!